

Redaktionelt forord

AF ASTRID NONBO ANDERSEN & SINE JENSEN SMED

SLAGMARK #75
SIDER: 9-17

I år er det 100 år siden, Danmark solgte de Vestindiske Øer til USA. Og satte et punktum for et grusomt kapitel i vores historie. Mange af Københavns smukke gamle huse og palæer blev opført for penge tjent på slavers slid og udbytning på den anden side af jorden. Det er ikke en stolt del af Danmarkshistorien. Det er skamfuldt. Og det er heldigvis fortid.

Sådan sagde statsminister Lars Løkke Rasmussen i sin nytårstale 1. januar 2017. Jomfruøernes historie er et grusomt kapitel i den danske historie. Men modsat hvad Løkke Rasmussen forestiller sig, er det sidste punktum langt fra sat. I historien sætter man aldrig punktum. Man skriver altid videre: Man skriver om, genfortolker og analyserer historiens frembringelser i nye perspektiver. Man følger sporene op til vores samfund i dag. Fortiden er altid indlejret i vores nutid, og det koloniale engagement i fjerne egne har både været med til at forme det Danmark, vi lever i i dag, men i mindst lige så høj grad også de amerikanske Jomfruøer og de øvrige dele af verden, der blev koloniseret. Fortiden sætter sig en lang række aftryk. Dels i vores helt fysiske verden, dels i den måde vi forstår den på. Det er disse to former for aftryk, som dette nummer af Slagmark undersøger.

Løkke Rasmussen brød i år med traditionen og holdt sin nytårstale på sit kontor i statsministeriet, men statsministerboligen Marienborg, hvorfra de danske statsministre normalt holder deres nytårstaler, blev i sin tid bygget af søofficer Olfert Fasvier Fischer. Han var direktør for Ostasiatisk Kompagni, men tjente også penge på slavehandlen, og Marienborg er kun én af mange bygninger i Danmark, der er bygget for penge tjent på koloni- og slavehandel. Hvilket Løkke også selv nævnte i sin tale – og som en af artiklerne i nummeret her også omhandler.

DET KOLONIALE KREDSLØBS KONSEKVENSER

Den dansk-norske besejling af Vestafrika begyndte i midten af 1600-tallet. I denne periode blev de første danske forter anlagt på Guldkysten. Som led i den merkantilitetiske økonomi sigtede denne handel til at begynde med på at hente guld og elfenben til Danmark. Men allerede få årtier senere, i sidste halvdel af 1600-tallet, tog den dansk-norske handel med slavegjorte afrikanere form. På det tidspunkt havde det Vestindisk-Guineiske Kompagni med kongelig tilladelse anlagt kolonien Sankt Thomas (1672) i Caribien. I 1719 annekterede kompagniet den nærliggende ø Sankt Jan fra Storbritannien, og i 1733 købte man Sankt Croix af et fransk handelskompagni. I 1755 overtog Danmark-Norge øerne fra handelsselskabet. Fra kolonien Dansk Vestindien fragtede man eksotiske varer, såkaldt *kolonial*, som det stadig hedder den dag i dag, dvs. sukker, kaffe, chokolade, farve og rom til Danmark-Norge. Varer der i løbet af 1700-tallet gik fra at være luksusvarer til at blive hverdagsforbrugsvarer, man næsten ikke kunne forestille sig at leve uden.

Kolonierne ændrede det europæiske verdensbillede, ikke blot i geografisk forstand, men også som en mental og materiel horisontudvidelse. Bomuld revolutionerede tøjmoden i hele Europa, og importen af ædeltræ satte helt nye standarder for møbelkunsten i 1700-tallet (Dobie, 2010). Den koloniale historie har sat sig en lang række aftryk i europæisk kultur, som er så integrerede, at vi end ikke tænker over det. Ikonografi og visuelle symboler, som f.eks. portrætterne på FDB's Cirkelkaffe og Tørsleffs vanilje- og atamonpakker, er hverdagssymboler, der peger tilbage på den koloniale handel. De materielle udtryk er tydelige, som også Emilie Paaskes artikel i dette nummer beskriver.

Men det var netop ikke kun vores egen, nære verden, der blev formet af de koloniale ekspansioner. De globale magtbalancer blev fuldstændigt omkalfatret under den flere hundredårige europæiske ekspansions- og imperiale konsolideringsperiode. Europa, som i middelalderen havde befundet sig i udkanten af det kinesiske og mongolske magtcentre, indtog pladsen som globalt magtcentrum, mens gamle imperier og dynastier i Sydamerika, Afrika og Asien smuldrede. Dette magtmonopol blev først brudt efter Anden Verdenskrig. Men de store globale forskelle mellem Syd og Nord samt periferi og center er stadig tydelige.

Ikke mindst har den transatlantiske slavehandel og plantageslaveriet i Syd- og

Nordamerika sat store aftryk. Selvom slaveri kendes helt tilbage fra oldtiden og har været udbredt over hele verden, adskiller den transatlantiske slavehandel sig fra den øvrige på to væsentlige punkter. Dels i størrelsesorden. Dels ved at den hurtigt udviklede sig til at have en meget distinkt racekomponent. Man regner med, at mellem 10-12,5 millioner afrikanere blev transporteret fra Afrika til den nye verden i de århundreder, hvor handlen stod på. Det voldsomt store tal satte sit præg på demografien i de afrikanske befolkninger, der blev drænet for unge og arbejdsdygtige. Dermed fik menneskehandlen også indvirkning på kontinentets mulighed for at udvikle sig.

I den tidlige europæiske kolonisering af de amerikanske kontinenter forsøgte man at tvinge den oprindelige befolkning til at arbejde for sig og hentede europæiske straffefanger til de nye kolonier. Men da europæerne først opdagede, at slavegjorte afrikanere var mere modstandsdygtige overfor sygdom og det tunge fysiske arbejde, koncentrerede importen af arbejdskraft sig alene om afrikanere. Det at være sort i de amerikanske kontinenter blev lig det at være slave – dette gjaldt i særdeleshed i de amerikanske sydstater. Dette forhold står i modsætning til slaveri, som det er blevet praktiseret på andre tidspunkter i verdenshistorien. Tidligere var der ikke nogen entydig sammenhæng mellem hudfarve og det at blive holdt som slave. I Caribien, hvor de slavegjorte meget hurtigt kom til at udgøre den absolutte majoritet, måtte man efterhånden slække lidt på de skarpe skel mellem sort slave og hvid fri, men i alle tilfælde lagde den transatlantiske slavehandel og slaveriet på de amerikanske kontinenter grunden til den moderne racisme, som de slavegjortes efterkommere stadig mærker konsekvenserne af i dag.

Plantageslaveriet er fortid, som statsministeren sagde, men man kan ikke sætte punktum, som han gør. Vores nutid bygger på fortiden. Racisme er én håndgribelig, nutidig konsekvens, som plager hele den afrikanske diaspora. Men den danske kolonitid har også sat sig andre spor på Jomfruøerne. 31. marts 2017 er det præcis 100 år siden, at Danmark overdrog Dansk Vestindien til USA. Øerne blev solgt uden en forudgående folkeafstemning blandt øernes befolkning, som dermed blev frataget muligheden for selv at vælge. Til trods for den afkolonisering, der har fundet sted globalt i de mellemliggende 100 år, vedbliver øerne at have status af et ikke-integreret amerikansk territorium. De er ikke en amerikansk delstat og kan derfor ikke stemme ved de amerikanske præsidentvalg. Det folkesuverænitetetsprincip, som vi ellers hylder, er stadig ikke udstrakt til øerne, som derfor formelt stadig er en

koloni. Dette forhold trækker tråde tilbage til 1917. Og det er i høj grad nutid.

OVERVEJELSER BAG TEMANUMMERET

Aftrykkene af den danske kolonitid har ikke alene sat sit aftryk på politik, kultur og socioøkonomiske forhold, men også i mulighederne for at skrive historie på Jomfruøerne. Indtil for relativt få år siden var hoveddelen af de samlede oversigtsværker, der er skrevet om Dansk Vestindien/de amerikanske Jomfruøer, skrevet af danske historikere på dansk (hvorved de var utilgængelige for Jomfruøernes befolkning) eller af amerikanske historikere og amatørhistorikere fra Jomfruøerne, der ofte lænede sig op af særligt dansk-amerikaneren Waldemar Westergaard (1917). Når skolebørn på Jomfruøerne er blevet undervist i slaveriets historie, har de derfor som regel været henvist til amerikanske lærebøger og lokalhistoriske værker af svingende kvalitet (Bastian, 2003).

Vi indleder dette temanummer af *Slagmark* med en tale af historieprofessor Arnold Highfield, der i en lang årrække var ansat på Jomfruøernes universitet. Talen blev holdt helt tilbage i 1996, men forklarer meget rammende, hvorfor de dansk-vestindiske arkiver, deres indbyggede bias og skævheder til trods, er så centrale for historieskrivningens muligheder på Jomfruøerne. Danmark blev langt op i det 20. århundrede beskrevet som mere human end andre kolonimagter af danske historikere, journalister og intellektuelle. Men som flere historikere fra Jomfruøerne har påpeget, fandtes der en parallelfortælling på Jomfruøerne om de gode, gamle dage under dansk styre. Fortællingen holder, som Highfield viser, ikke ved nærmere eftersyn, men når den har været så sejlivet, skyldes det blandt andet de vanskeligheder, historikerne på Jomfruøerne har haft med overhovedet at få adgang til det historiske kildemateriale og dermed at kunne dokumentere de rædsler og uretfærdigheder, der overgik hovedparten af befolkningen i Dansk Vestindien.

Netop fordi danske tekster om Dansk Vestindien/Jomfruøerne ofte er skrevet på dansk, ønskede vi med dette nummer af *Slagmark* at gøre det muligt for historikere på Jomfruøerne at bidrage til nummeret og for interesserede læsere på øerne at læse med. Dette nummer af *Slagmark* udkommer derfor helt exceptionelt også i en engelsk udgave senere på året. Tidligt i redaktionsprocessen sendte vi et engelsksproget *call for papers* til alle de potentielle bidragsydere på Jomfruøerne, vi kunne finde frem til. Alligevel indeholder denne danske udgave ikke nyskrevne bidrag fra

skribenter på øerne. Forklaringen kan være flere. Måske kom vores call ikke langt nok ud. Måske var deadline for tæt på. Måske er Slagmark bare ikke attraktivt nok som publiceringskanal for akademikere på Jomfruøerne. Et par af de skribenter, der havde givet tilsagn, måtte melde fra igen af forskellige årsager. Men lidt af forklaringen kan måske også findes i nogle af de temaer, Highfield slår an i sin tale – og ikke mindst i det faktum, at historiekulturen på Jomfruøerne stadig i høj grad er mundtlig.

Som Rikke L. Halberg og Bertha R. Coley viser i deres artikel, er der en rig mundtlig fortælletradition på de amerikanske Jomfruøer. Alligevel har historikere fra Jomfruøerne kun produceret få større samlede skriftlige værker om øernes historie. Det kildemateriale, som danske koloniadministratorer har udarbejdet i løbet af Dansk Vestindiens historie, er skrevet fra koloniadministrationens synspunkt. Som Halberg og Coley også demonstrerer, er der ofte endog meget store forskelle på de mundtlige traditioner om lokale helte som f.eks. General Buddhoe, Queen Mary og David Hamilton Jackson og så de ofte summariske beskrivelser af samme personer, som fremgår af f.eks. danske retsprotokoller. Af samme grund forholder mange indbyggere på Jomfruøerne, som i det øvrige Caribien, sig ret afvisende overfor de informationer, der er gemt i arkiverne, og støtter deres fortællinger til andre typer af information (Se også Bastian, 2003; Fog Olwig, 1985; Nonbo Andersen, 2017).

Omvendt er standardværket om slaveriet i Dansk Vestindien skrevet af den jamaicanske historiker Neville Hall, som lærte sig dansk og viste, at det var muligt at skrive slaveriets historie med brug af danske kilder, men samtidig fastholde en caribisk tilgang til stoffet (Hall, 1992). Også historikere som f.eks. Charles W. Turnbull, Elizabeth Rezende, David Knight, George Tyson og Arnold Highfield, der alle er fra eller bosiddende på Jomfruøerne, har i deres værker benyttet de dansk-vestindiske arkiver og dermed taget den lange og dyre rejse, det før i tiden var at komme fra Jomfruøerne til Danmark. Hovedparten af de historiske dokumenter, der vedrører Dansk Vestindiens historie, befinder sig nemlig i Rigsarkivet i København, hvortil de blev bragt i 1919 af arkivar Georg Saxild (Bastian, 2003; Olsen, 1985). De få historikere fra Jomfruøerne, der tog den lange og bekostelige rejse til Danmark for at orientere sig i arkiverne, skulle desuden kunne læse de krøllede gotiske bogstaver og også kunne en del dansk.

Danske historikere var ikke synderligt interesserede i Dansk Vestindiens eller den øvrige kolonihistorie i det 20. århundrede. De fleste arkivkasser stod derfor urørte

hen. Der var heller aldrig blevet udarbejdet en egentlig inventarliste, der gjorde det muligt at få et overblik over, hvad der var i kasserne. Mens arkivalierne stadig befandt sig i Dansk Vestindien var mange af dokumenterne desuden blevet beskadiget af især termitter og fugt og var i så dårlig stand, at de ikke kunne tåle at blive gennemlæst. De få danske historikere, der beskæftigede sig med emnet, undlod af samme grund at benytte de dansk-vestindiske arkiver og støttede sig i stedet til andre kilder – det gælder også flere af skribenterne fra det danske standardværk *Vore Gamle Tropekolonier* fra 1952-53 og Thorkild Hansens trilogi.

Highfields tale blev holdt et par år før, at man fra dansk side besluttede at afsætte midler til et arkivsamarbejde med de amerikanske Jomfruøer. Med projektet blev de dansk-vestindiske arkivalier i Rigsarkivet endelig taget ud af de kasser, de havde stået i siden 1919, konserveret, ompakket og registreret efter et mere overskueligt system. De seneste ca. tre år har Rigsarkivet arbejdet på det store digitaliseringsprojekt, som 1. marts i år mundede ud i offentliggørelsen af en fuld digital udgave af de flere tusind hyldemeter dansk-vestindiske arkiver, der er i Rigsarkivets varetægt. Digitaliseringen gør det muligt at søge i arkivalierne, og efterhånden som de bliver transskriberet og oversat, vil de også blive noget lettere tilgængelige for folk på Jomfruøerne, end de har været hidtil.

Som Highfield påpeger, er adgangen til arkiverne vitale for opbygningen af et stærkt lokalt historikermiljø på øerne. En hjørnesten er nu endelig ved at være på plads. Men det er netop først nu, det sker. Den lettere adgang giver håb for, at historikere på Jomfruøerne endelig vil kunne tage ejerskab over de skriftlige kilder til store dele af deres egen historie og forhåbentlig i fremtiden føre til en række nye historiske værker, skrevet ud fra Jomfruøernes eget perspektiv.

DE ENKELTE ARTIKELBIDRAG

Vi begynder, som nævnt, med en oversættelse af den amerikanske historiker Arnold R. Highfields tale om myter og realiteter i Jomfruernes historie. Talen giver et godt overblik over de myter, der på det tidspunkt (1996) stadig trivedes om det tidligere danske koloniale herredømme. Artiklen er over 20 år gammel, men mange af de opridsede problematikker er stadig højaktuelle og går igen i de efterfølgende artikler.

Rikke L. Halberg og Bertha R. Coley undersøger i ”Dansk Vestindiens helte og

heltinder” forskellene mellem dansk historieskrivning og mundtlige fortællinger på de amerikanske Jomfruøer. De viser blandt andet, at dansk historieskrivning udelukkende har fokuseret på danske ”helte” som f.eks. Peter von Scholten, hvorimod aktører af afrikansk herkomst er skrevet ud af heltefortællingerne. Samtidig introducerer de i artiklen flere afrikansk-caribiske helte og heltinder som f.eks. Queen Mary og giver et indblik i disse personers liv og skæbne.

Historieskrivning med fokus på danske subjekter og de hvide (mænd) som handlende aktører er også temaet for Emilie Paaske Drachmanns artikel ”Toldbodens nye Dronning. Den danske kolonialismes im/materielle aftryk”. Her tager hun læseren med på en byvandring i Københavns gader og analyserer de mere eller mindre tydelige aftryk af kolonihistorien samt de forestillinger og nationale narrativer, der ligger gemt bag disse aftryk. Desuden beskriver og diskuterer hun et aktivt forsøg på at genfortolke denne fortid i form af en skulptur af Queen Mary skabt af den danske kunstner Jeanette Ehlers – en statue der understreger de koloniseredes modstand og kraft. Statuen pryder også dette temanummers forside.¹

Med sin artikel ”Tingene sat på plads: Om afrikaneres bidrag til etableringen af byen Christiansted på St. Croix” sætter George F. Tyson fokus på en gruppe af slavegjorte afrikanere, der i høj grad er blevet overset både i caribisk, men især i dansk (og europæisk) historieskrivning, nemlig slavegjorte håndværkere. Denne gruppe indtog på grund af deres fagkundskaber en helt særlig social position i det vestindiske samfund og var i høj grad med til at forme den crucanske håndværkstradition, der er en del af øernes koloniale arv i dag.

Vibe Nielsens artikel ”Museale formidlinger af fortiden som kolonimagt på danske og britiske museer” undersøger, hvordan hhv. danske og engelske museer, bl.a. Liverpool International Slavery Museum og Nationalmuseet i København, formidler den koloniale historie til et nutidigt publikum. Hun analyserer her, hvorfor danske museer i modsætning til engelske har haft ensidigt fokus på materiel kultur og entreprenørskab blandt danske handelsfolk frem for på de slavegjorte afrikaneres fortid og historiske rødder.

Ligesom den koloniale historie konstant konstrueres herhjemme, konstrueres også et billede af de tidligere dansk-vestindiske øer på de amerikanske Jomfruøer. Pernille Ø. Hansen viser med sin artikel ”Let’s Put the Background to the Foreground!’ – nostalgi, turisme og iscenesættelse af en dansk kolonial fortid på de tidligere vestindiske øer”, hvordan øerne efter salget i 1917, gennem intensiv branding

og markedsføring af turistindustrien og forskellige dansk-vestindiske foreninger, bliver konstrueret som et 'tourist space', hvor kolonialhistorie og afslapning på hvide sandstrande uproblematisk forenes i en nostalgisk, romantisk afbildning af et forhenværende dansk tropeparadis med en "eksotisk" historie.

Nathalia Brichet og Frida Hastrups artikel "I kølvandet – levedygtighed og koloniale økologier ved havnen på St Thomas" leverer en økokritisk læsning af havnen i Charlotte-Amalie, som er hovedbyen på øen St. Thomas. Med havnen som prisme undersøger og diskuterer de, hvordan tilstedeværelsen af den danske kolonimagt har sat sit præg både på øernes økosystemer, men også socioøkonomi.

Vi slutter temaet af med et interview med den prisbelønnede forfatter Tiphanie Yanique, der kommer fra St. Thomas. I sin bog *Længslernes øer* (da. 2016) følger hun tre søskendes liv, skæbne, længsler og drømme fra tiden omkring salget af øerne og frem til 1970'erne. I interviewet fortæller Yanique om det ambivalente forhold til USA, der har præget Jomfruøerne siden 1917 og om at skrive sig op mod den litterære, koloniale kanon.

I dette nummer bringer vi også et intermezzo om den britiske journalist og forfatter, Paul Mason, og dennes nye bog *Postkapitalisme – en guide til vores fremtid* (da. 2016). I sektionen bringes et uddrag fra den danske oversættelse, et interview med Paul Mason af aktivist og forfatter Malise Rosbech og et kritisk anmeldelsesessay af professor emeritus Curt Sørensen. I interviewet spørger Rosbech uddybende ind til en række af de vigtigste temaer i Masons bog, heriblandt spørgsmålet om teknologiens betydning for den historiske udvikling, karakteren af den nuværende historiske periode, der er præget af automatisering og det netværksbaserede individ, samt spørgsmålet om, hvem og hvad det historiske subjekt henviser til i dag. Samme spørgsmål tages kritisk op i Sørensens anmeldelsesessay, hvor Masons argumenter relateres til en række klassiske og nutidige teoretiske debatter, og der stilles, på trods af en generel positiv vurdering af Masons bog, spørgsmålstejn ved hans analyse af kapitalismens udvikling og dens nuværende historiske fremtrædelsesform.

Intermezzo er redigeret af Esben Bøgh Sørensen, Bjarke Skærlund Risager og gæsterektor Mikkel Flohr.

Som altid bringer vi også en fyldig anmeldelsektion, hvor nyere værker af historisk, idehistorisk og filosofisk relevans gives en kritisk omtale.

Vi ønsker rigtig god læselyst!

LITTERATUR

- Bastian, J. A. (2003). *Owning Memory. How a Carribean Community Lost Its Archives and Found Its History*. London: Libraries Unlimited.
- Brøndsted, J. (red.) (1966). *Vore Gamle Tropekolonier*. København: Fremad.
- Dobie, M. (2010): *Trading Places. Colonization and Slavery in Eighteenth-Century French Culture*. London: Cornell University Press.
- Hall, N. A. T. (1992). *Slave Society in the Danish West Indies. St. Thomas, St. Croix*. Redigeret af B. W Higman. Jamaica: The University of the West Indies Press.
- Hansen, T. (2004a). *Slavernes Kyst*. København: Gyldendal.
- . (2004b). *Slavernes Skibe*. København: Gyldendal.
- . (2005). *Slavernes Øer*. København: Gyldendal.
- Nonbo Andersen, A. (2017). *Ingen undskyldning. Erindringer om Dansk Vestindien og kravet om erstatninger for slaveriet*. København: Gyldendal.
- Olsen, P. E. (1985). Negeroprør, termitter og landsarkivar Saxild. Om de dansk-vestindiske lokalarkivers skæbne. *Arkiv* 10 (3): 156–75.
- Olwig, K. F. (1985). *Cultural Adaption & Resistance on St. John- Three Centuries of Afro-Caribbean Life*. Gainesville: University of Florida Press.
- Westergaard, W. (1917). *The Danish West Indies under Company Rule, 1671-1754. With a Supplementary Chapter, 1755-1917*. New York: Macmillian.

NOTER

- 1 Projektet med statuen *Queen Mary* er stadig i sin tilblivelse. Den grafiske illustration på forsiden viser værket, som det så ud tidligere i processen. Sammen med den virgin-islandsfødte kunstner La Vaughn Belle videreudvikler Jeannette Ehlers på *Queen Mary*, der i den nuværende version ikke længere holder en pisk, men en machete og en fakkell.